

12

**Paris Barış
Konferansı Sürecinde
Doğu Karadeniz
Bölgesine Yönelik
İddia ve Talepler**

**Claims and Demands
for the Eastern Black Sea
Region During
the Paris Peace
Conference**

Yüksel Küçüker

Paris Barış Konferansı Sürecinde Doğu Karadeniz Bölgesine Yönelik İddia ve Talepler

*Yüksel Küçüker**

Özet

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini müteakip savaş sonrası durumu ele almak ve bu bağlamda yapılacak olan barış anlaşmaları şartlarını belirlemek üzere 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te geniş katılımlı uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Konferansta savaşın kaybedenler safında yer alan Osmanlı Devleti'nin durumu da ele alınmıştır. Savaşın diğer kaybeden devletleri gibi Osmanlı Devleti'nin de konferansta doğrudan temsil hakkı olmamıştır. Böylesi bir ortamda Osmanlı coğrafyası üzerinde gündeme çeşitli talepler gelmiştir. Doğu Karadeniz bölgesi de Paris Barış Konferansı'nda üzerinde çeşitli iddia ve taleplerin dile getirildiği bölgeler arasında yer almıştır. Özellikle Rumlar ve Ermeniler bölgeye dair sayısız iddiada bulunarak bölgede hak talep etmişlerdir. Trabzon'u da içine alacak şekilde büyük bir Ermeni devleti emeli güden Ermenilerle bölgede müstakil bir Pontus Devleti kurma amacıyla olan Rumların hedeflerinin Doğu Karadeniz bölgesinde çakışması tartışmalara neden olmuş ve özellikle Pontusçu çevreleri çıkmaza sürüklemiştir. Paris Barış Konferansı sürecinde yaşanan gelişmeler incelendiğinde bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Öne sürülen iddiaları beslemek ve konferansa katılan büyük güçlerin desteği alabilmek adına konferans sürecinde gerek Ermeniler gerekse Rumlar ulaşabildikleri bütün araçları kullanarak çok yönlü bir propaganda mücadelesi vermişlerdir. Bu çalışmada Paris Barış Konferansı sürecinde Doğu Karadeniz bölgesine yönelik özellikle Ermeni ve Rumların ileri sürdükleri iddia ve talepler ve bu süreçte yaşananlar konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Paris Barış Konferansı, Doğu Karadeniz Bölgesi, Ermeniler, Rumlar, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, ykucuker[at]ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0243-2961

Claims and Demands for the Eastern Black Sea Region During the Paris Peace Conference

Abstract

Following the end of the First World War, an international conference with broad participation was held in Paris on January 18, 1919 to address the post-war situation and to determine the terms of the peace agreements to be made in this context. The situation of the Ottoman Empire, on the side of the losers of the war, was also discussed at the conference. Like the other losing states of the war, the Ottoman Empire did not have the right to be represented directly at the conference. In such an environment, various demands came to the conference's agenda on the Ottoman geography. The Eastern Black Sea region was also among the regions on which various claims and demands were expressed at the Paris Peace Conference. Especially Greeks and Armenians made numerous claims about the region and claimed rights in the region. The conflict between the goals of the Armenians, aspiring to establish a great Armenian state, including Trabzon, and the Greeks, aiming to establish an independent Pontus state in the region caused controversy. The events that took place during the Paris Peace Conference clearly demonstrate this situation. Both Armenians and Greeks made a multi-dimensional propaganda during the conference in order to support the allegations and to get the support of the great powers participating in the conference. In this study, the claims and demands of especially Armenians and Greeks towards the Eastern Black Sea Region during the Paris Peace Conference and what happened in this process were revealed.

Keywords

Paris Peace Conference, Eastern Black Sea Region, Armenians, Greeks, World War I, Ottoman Empire

1. Giriş

Paris Barış Konferansı için Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası düzenin inşası bağlamında özelde Avrupa tarihi genelde ise dünya tarihi açısından hayati bir toplantı olduğu tespiti yapılabilir. Konferansın muhataplarından biri olarak Osmanlı Devleti'nin geleceğine dair konferans sürecinde yapılan tartışmalar, ileri sürülen iddia ve talepler ve alınan kararlar göz önünde bulundurulduğunda konferansın Türkiye yakın tarihinin şekillenmesi bağlamında da özel bir yeri olduğu muhakkaktır.

Tarihi önemine binaen toplantı hakkında Türk tarihçiler tarafından da çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış ve konferans öncesinde, esnasında ve sonrasında yaşananlara mercek tutulmuştur. Konu hakkında Türk tarihçilerin çalışmalarına bakıldığında konferansta Doğu Karadeniz bölgesindeki gelişmeleri doğrudan ele alan bir çalışmanın olmadığı, konuya değinilen çalışmalarda ise derin bir tahlil yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışma, Paris Barış Konferansı'nda Doğu Karadeniz bölgesine ilişkin iddia ve talepleri bütüncü ele alarak bu boşluğu doldurma amacıyla hazırlanmıştır.

Mevzuyu bu çalışmanın kapsamına indirgeyerek açmak çalışmanın içeriğine dair daha açıklayıcı olacaktır. Anadolu'nun kuzeydoğusu tarih boyunca birçok etnik unsura ev sahipliği yapmış zengin bir tarihi birikime sahip bir bölge hüviyetinde olmuştur. Bölgenin XV. yüzyılda bütünüyle Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle birlikte bölgede Müslüman ve gayrimüslim unsurların bir arada yaşayacakları beş asra yakın bir dönem başlamıştır. Bu süre zarfında Osmanlı hakimiyetindeki diğer bazı bölgelerde olduğu gibi bu bölgede de barış içinde yaşayan unsurlar arasında birtakım iç ve dış amillerle özellikle XIX. yüzyıldan itibaren birtakım hoşnutsuzlar ortaya çıkmaya başlamıştır. XX. yüzyılın başlarından itibaren iyiden iyiye belirgin bir hal alan bu olumsuz gidişat, dış tahrik/tazyiklerin ve vaatlerin de büyük oranda etkisiyle bölgede yaşayan unsurlar arasında ayrılıkçı düşüncede olanların nüfuz bulma süreci hızlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sürecinde 1916 yılında bölgede yaşanan Rus işgali esnasında işgalcilerden yana tavır alan ve bu işgali kolaylaştırıcı/destekleyici bir rol üstlenen ayrılıkçı Ermeniler ve Rumlar bölgede yaşayan Müslüman unsurların acılar çekmesine neden olmuşlardır. Öyle ki iki yıl süren işgal döneminde muhacir durumuna düşen Müslümanlar uzun süre yaşadıkları yerlerden uzak kalmışlar ve bu durum bölgenin ekonomik ve kültürel yapısında ve toplumsal hafızada derin izler bırakmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti açısından kesin bir sona işaret etmesi durumu ufukta belirlediğinde dağılacak yapıdan daha fazla pay elde etme düşüncesinde olan unsurların iştah ve gayretleri daha da artmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaştan mağluplar safında ayrılmasıyla birlikte beklenen gerçekleşmiş ve Osmanlı coğrafyasının birçok yerinde olduğu gibi Doğu Karadeniz bölgesindeki ayrılıkçı unsurlar için de artık sıra kurulacak yeni düzende bölgedeki yapının ne şekilde oluşacağına gelmişti. Bu bağlamda Paris Barış Konferansı bölge üzerinde hak iddia edenlerin iddia ve taleplerini dile getirebilecekleri bir "diplomatik zemin" olarak görülmüştür. Bu çalışma konferansta Doğu Karadeniz bölgesi özelinde ileri sürülen işte bu iddia ve taleplerle bunların

ardındaki argümanları yerli ve yabancı arşiv belgeleri ve konu hakkında kaleme alınmış çalışmalardan yararlanarak bir bütün halinde ortaya koyma ve değerlendirme çabasının bir ürünüdür.

2. Ermeni ve Rumların Konferans Sürecindeki Talepleri

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından savaş sonrası yapılacak antlaşmaları görüşmek üzere 18 Ocak 1919 tarihinde Paris'te uluslararası bir toplantı tertip edilmiştir. Yeni dünya düzeninin nasıl şekilleneceğine karar verilecek olan Paris şehri o dönem dünyanın başkenti konumundaydı.¹ Yoğun bir katılımın gerçekleştiği konferans büyük oranda savaşın galipleri safında yer alan İngiltere, Fransa, ABD, İtalya ve Japonya'nın kontrolü altında gerçekleşmiştir. Konferans belli bir hiyerarşik düzen içinde yürümüştür. Buna göre yukarıda adı geçen devletlerin başkan ve dışişleri bakanlarından oluşan ve konferansın tüm oturum ve kurullarında temsil hakkı tanınan Onlar Konseyi konferansın temel organı olarak çalışırken, diğer devletler yalnızca kendilerini ilgilendiren hususlarda katılım hakkına sahipti. Konferans ilkeleri gereği aralarında Osmanlı Devleti'nin de olduğu mağlup devletlerin masada doğrudan bulunma ve dolayısıyla kendini istediği gibi savunma hakkı yoktu.²

Konferansta ele alınan konular arasında Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konular önemli yer tutmuştur. Konferansın toplanmasından on gün sonra yapılan 28 Ocak 1919 tarihli Onlar Konseyi toplantısının başlıklarından biri de Osmanlı topraklarının nasıl paylaşılacağına ilişkindi. Bu toplantıda manda idareleri tartışılmış ve bu idarelerin nasıl oluşturulacağı hususu da üç gün sonra başka bir toplantıda ele alınmıştır. ABD başkanı Thomas Woodrow Wilson'un da yer aldığı toplantıda Wilson tarafından Osmanlı toprakları konusundaki "belli yerlerinin belli devletlerce işgali" önerisi öne çıkmıştır. Wilson'un böyle bir öneride bulunmasında Ermeniler ve Yunan Hükûmeti tarafından kendisine gönderilen telgraf ve muhtıraların etkisi olmuştur.³

Osmanlı unsurlarından Ermeni, Rum, Kürt, Arap ve Yahudiler de kendi hedefleri doğrultusunda proje ve taleplerini dile getirmek ve karar vericileri etkileyerek taleplerine karşılık bulmak için konferansı kaçınılmaz bir fırsat olarak görerek Paris'e gelmişlerdi.⁴ Konuya bu çalışma özelinde eğilmek gerekirse Ermenilerin ve Rumların Paris'te yapılan görüşmelerde oldukça aktif bir görüntü verdikleri söylenebilir. Öyle ki bunların görüşmeler sırasında dile getirdikleri iddia ve talepler konferans gündemini bir hayli işgal etmiştir.

¹ Margaret MacMillan, *Paris 1919 -1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, çev., Belkis Dişbudak, Ankara: ODTÜ Yayınclık, 2001, s.1.

² *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States; The Paris Peace Conference 1919*, IV, Washington: Government Printing Office, 1943, s.1; *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States; The Paris Peace Conference 1919*, III, Washington: Government Printing Office, 1943, s.172; Mehmet Sait Dilek, "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları*, 36 (2013), s.33.

³ İsmail Köse, "Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı", *History Studies, Şerafettin Turan Özel Sayısı*, 6/3 (2014), s.220.

⁴ Mustafa Budak, "Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı'na Davet Edilmesi ve Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar", *Tarih Dergisi*, 71 (2020), s.447.

Bogos Nubar Paşa'nın⁵ başkanlık ettiği Ermeni Ulusal Heyeti⁶ ve Ermenistan Cumhuriyeti Heyeti⁷ olmak üzere konferansa iki ayrı heyetle katılan Ermeniler konferans öncesinde ve esnasında batı başkentlerinde oldukça aktif bir pozisyonda bulunuyorlardı. Ermenilerin konferansa iki ayrı heyetle katılmaları Ermenistan'da yaşayan Ermenilerde ve Paris'teki diaspora Ermenilerinde kafa karışıklığına yol açmıştır.⁸ Öte yandan bu iki heyetin taleplerinde bir fikir birliği de bulunmuyordu. Ermenistan Cumhuriyeti Heyeti büyük Ermenistan'ın kurulması noktasında Doğu Anadolu'dan altı vilayetin yanı sıra bu devletin Karadeniz'e erişimi için bir bölge talebinde bulurken Ermeni Ulusal Heyeti adına Bogos Nubar Paşa ise çitayı daha yükseğe taşıyarak müstakbel Ermenistan devletinin Akdeniz'e de açılması gerektiğini savunmuştur. Nihayetinde iki heyet Ermeni Ulusal Heyeti'nin talepleri noktasında görüş birliğine varmış⁹ ve altı doğu vilayetine ek olarak listeye Trabzon'u da ekleyerek hazırladıkları ortak bir muhtırayı konferansa iletmişlerdir.¹⁰

Ermeni heyeti tarafından Paris'teki konferansa sunulan muhtırada tasarlanan Ermeni devleti için Trabzon Vilayeti'nin talep edilmesi aşağıda da açıklanacağı üzere Pontusçu Rumların ilgi sahasına girmek anlamına gelmekteydi. Öteden beri Karadeniz bölgesinde bir Pontus Devleti kurma amacı güden ve bu yolda uluslararası alanda teşkilatlanmaya çalışan Pontusçular Rusya'nın 1916 yılındaki Trabzon ve civarının işgali sürecinde bu amaçlarını gerçekleştirmek için açıktan faaliyet yürütmeye başlamışlarsa da Rusların bölgeden çekilmeleriyle birlikte bu girişimleri sonuçsuz kalmıştı. Mondros Mütarekesi'yle birlikte yeniden harekete geçen bu çevreler konjonktürden aldıkları

⁵ Mısır Hidivinin bakanı olan Nubar Paşa isimli zengin bir Ermeninin oğlu olan ve babasıyla aynı adı taşıyan Bogos Nubar Paşa iyi bir eğitim almış, birkaç dil bilen son derece muhafazakâr bir kişiydi. Paşa unvanını babasından alan Bogos Nubar 1906 yılında Kahire merkezli "Armenian General Benevolent Union/Ermeni Cem'iyet-i Hâyiye-i 'Umûmîyesi" ya da Osmanlı belgelerinde geçtiği haliyle "Ermeni İttihâd-ı Mu'avenet Cemiyeti" ve "Tarakortzagam Muintionn Haüstz" isimli teşkilatı (AGBU) kurmuştur. 1912 yılında Ermeni Kilisesi yüksek patriği Catholicos Gevorg V tarafından Avrupa'da Ermeni davasını ilerletmek üzere atanmıştır. Firuz Kazemzadeh, *The Struggle For Transcaucasus (1917-1921)*, New York: Philosophical Library, 1951, s.253; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)*, DH.İD., 126/55-5. 25; *BOA*, DH. EUM, 2. Şube, 20/44; Richard G. Hovannisian, "The Allies and Armenia, 1915-18", *Journal of Contemporary History*, 3/1 (1968), s.151.

⁶ Bu heyet Paris'te müttefikler tarafından resmen tanınmıştır. Kazemzadeh, *The Struggle For Transcaucasus*, s.253.

⁷ 28 Mayıs 1918 tarihinde Kafkasya'da bağımsız bir Ermeni cumhuriyeti ilan edilmiş ancak bu devlet batılı güçlerce tanınmamıştı. Batılı müttefikler kurulacak Ermeni devletinin nihai sınırlarını Paris Barış Konferansı'nda de facto olarak kararlaştırmışlardır. Richard G. Hovannisian, *Armenia on the Road to Independence 1918*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1969, s.191; Bülent Gökay, "Turkish Settlement and the Caucasus, 1919-1920", *Middle Eastern Studies*, 32/2 (1996), s.62.

⁸ Bestami S. Bilgiç, "A Failed Project: The Ponto-Armenian Federation, 1919-1920", *Bellekten*, LXXV/273 (2011), s.547.

⁹ Bogos Nubar Paşa'nın başında bulunduğu heyetin Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan Büyük Ermenistan'ın kurulması yönündeki talepleri Ermenistan Cumhuriyeti Heyeti'nce ulaşılması imkansız talepler olarak görülmüştür. Buna karşın Ermeni Ulusal Heyeti tasarıya ilişkin bu şekilde bir talep olmazsa Amerika'nın küçük bir Ermenistan'ı mandası altına almaya yanaşmayacağını ileri sürerek Ermenistan Cumhuriyeti Heyeti'ni ikna etmiştir. Ovanes Kaçaznuni, *Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014, s.69-70.

¹⁰ Kazemzadeh, *The Struggle For Transcaucasus*, s.254-257. Taleplerin gerçekçi olmadığını düşünen Ermeni siyasetçiler konferansa bu öneriyi sunan Bogos Nubar Paşa'yı protesto etmişlerdir. Ersoy Zengin, Paris Barış (Paylaşım) Konferansında Ermeni ve Kürt Taleplerine Karşı Vilâyet-i Şarkiy'e den Protestolar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 123/243 (2019), s.387.

cesaretle faaliyetlerini yeniden ve bu defa daha teşkilatlı olarak sürdürmeye başlamışlardı. Bu bağlamda uluslararası arenada teşkilatlanma girişimlerine hız verilmiş, yapılan propaganda çalışmalarlarıyla batı kamuoylarında iddialarının tanınırlığı artırılmaya ve büyük devletlerin desteği alınmaya çalışılmıştır.

1917 Ekim ayında Atina'da toplanan Pontusçular burada ilk defa bağımsız bir devlet kurma fikrini duyurmuşlardır.¹¹ Daha sonra 4 Şubat 1918 tarihinde Marsilya'da ve Temmuz 1918'de Bakü'de toplantı yapılmış ve bazı kararlar alınmıştır.¹² 1918 Ekim'inde Bolşevik ihtilalden sonra Rusya'da çok sayıda Rum'un yerleştiği¹³ Krasnodar'da teşkilatlanma sürecine hız verilmiştir.¹⁴ Teşkilatlanma sürecine yoğunlaşan Pontusçular Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Marsilya'da tekrar bir araya gelmişler mütareke ile ortaya çıkan yeni durum karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiği noktasında fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Burada Birinci Dünya Savaşı'nın galibi olan devletlerden ne tür yardım taleplerde bulunulması gerektiğine dair izlenecek yol belirlenmiştir.¹⁵

Paris Barış Konferansı sırasında Marsilya'da bulunan Pontus teşkilatı çeşitli telgraf ve dilekçeler vasıtasıyla konferansta söz sahibi olan ülkeler nezdinde iddia ve taleplerini anlatma gayretinde olmuştur. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen 17 Şubat 1919 tarihli dilekçede bölgede yaşayanların etnik yapısına dair birtakım iddialarda bulunulduktan sonra ve Rumların baskı ve zulüm gördükleri iddia edilmiştir.¹⁶ Ancak o dönem İngiliz Dışişleri Ofisi'ne bağlı İstihbarat Dairesi'nde görevli olan Arnold Joseph Toynbee bu iddiaları dikkate değer bulmayarak dilekçeye bunların doğru olmadığını gösteren birtakım notlar şerh düşmüştür.¹⁷

İstanbul'da bulunan Ermeni ve Fener patrikhaneleri Paris'te konferans devam ederken Ermeni ve Rum iddialarını destekleyici bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı istihbarat birimleri patrikhanelerin aleyhteki bu faaliyetlerini yakından takip edip raporlamışlardır.¹⁸ Rum ve Ermeni patrikhanelerine bağlı metropolitlerin de bu süreçte çeşitli girişimleri olmuştur. Bu bağlamda Trabzon Metropolit Hrisantos'a özel bir yer açmak gerekir. Zira kendisi Doğu Karadeniz bölgesinde tasarlanan Pontus Devletinin önemli savunucularından olmakla birlikte bu amaçla Paris'te toplanan konferansa da katılmış ve burada yoğun mesai harcamıştır.¹⁹

¹¹ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar; Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, çev., Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, 5. bs., 2002, s.367.

¹² Yusuf Sarıay, "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Pontus Politikası", *Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s.13.

¹³ Apostolos Karpozilos, "The Greeks in Russia", *The Greek Diaspora in the Twentieth Century*, ed., Richard Clogg, London: Macmillan Press, 1999, s.144.

¹⁴ Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, s.368.

¹⁵ Hikmet Öksüz ve Hayati Aktaş, "Pontus Meselesi'nin Tarihsel Arka Planı ve İngiliz-Amerikan Belgelerine Yansıması" *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu*, ed., Veysel Usta, Trabzon: Serander Yayınları, 2007, s.315.

¹⁶ *Foreign Office (FO)*, 608/82/13, Kn. 2581, Dn. 342/8/1, 21 Şubat 1919, s.510-515.

¹⁷ *FO*, 608/82/13, Kn. 2581, Dn. 342/8/1, 21 Şubat 1919, s.508-509.

¹⁸ *BOA, DH-KMS*, 49-1/104, Bn.1.

¹⁹ Hrisantos 28 Nisan 1919'da Paris'e gelen heyetin içinde yer almış ve bağımsız bir Pontus Devletinin kuruluşu ya da hiç olmazsa özerkliğinin sağlanması için sekiz ay boyunca girişimlerde bulunmuştur.

Hrisantos savunduğu tasarının siyasî ve etnik yapı altlığına dair görüşlerini içeren bir muhtırayı 2 Mayıs 1919 tarihinde konferansa sunmuştu. Muhtıra temelde “Pontus” olarak adlandırılan Trabzon, Sivas ve Kastamonu vilayetlerinin bir kısmı ile Amasya, Karahisar ve Sinop sancaklarını içine alan²⁰ bölgede ekseriyetle Rumların hayat sürdürdüğünü ispat amacıyla hazırlanmıştı. Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan çoğunluğun bağımsız bir devlet talebi olduğu iddiasını savunan Hrisantos, bu devletin kurulacak olan Ermeni devleti ile yakın ilişki içinde olacağını ifade etmiştir. Muhtırada ayrıca “İki devletin sıkı işbirliği bağlarını başlatmaya hazırız. Ancak en önemli şart her bir devletin kendi tam bağımsızlığını elde etmesidir” ifadelerinin yer aldığı muhtırada, “bölgeden ayrılarak mültecî durumuna düşenlerin geri dönmeleri durumunda bunların nüfusunun Müslüman nüfusu geçeceği; bölgedeki Müslüman nüfusun büyük bir oranının esasen Rum olduğu; bölgede çok az sayıda Ermeni olduğu; Rumların bölgede Türklerin yegane varisleri oldukları; açıkça beyan edilmese de Rusların da yerel Rum yönetimini tanıdıkları; bölgenin yerli nüfusunun da bu yerel Rum hâkimiyetini kabul edip güvendikleri ve yerel Rum yönetiminin bölgede mükemmel bir düzen sağlayabildiği”²¹ iddialarına yer ayrılmıştır.

3. Konferans Sürecinde Paylaşılmayan Bölge: Doğu Karadeniz

Paris Barış Konferansı sürecinde hem Ermenilerin hem de Rumların Doğu Karadeniz bölgesi ile ilgili planları göz önünde bulundurulduğunda bölgeye dair taleplerin birbiriyle çatıştığı ortadaydı. Bu durum Ermeniler ve Rumlar açısından önemli bir handicap olsa da konferansta ABD başta olmak üzere müttefik güçler Rum tarafına kıyasla Ermenileri daha fazla desteklemekteydi. Aşağıda da değinileceği üzere Karadeniz bölgesine ilişkin hak talebinde bulunan Rumlar doğal müttefikleri olan Yunanistan’dan bile yeterli desteği görememişlerdir.²² Yine de olumsuz bir görüntü vermemek için iki unsurdan birinin bu noktada taviz vermesi gerekecekti. Ancak bu coğrafya Ermeniler ve Rumlar için oldukça önemli olduğundan iki taraf da bu konuda geri adım atma taraftarı olmamıştır. Nitekim Paris’teki konferansta bu durum açıkça ortaya çıkmıştı.

Bogos Nubar Paşa Paris Barış Konferansı’ndan önce Amerikalılara ve İngilizlere gönderdiği telgraflarda Trabzon Vilayeti’nin bir bölümünün Büyük Ermenistan’a katılmasını talep etmişti.²³ Yunan Başvekîl Venizelos’un penceresinden de bu bölgede bir

Burada kaldığı süre zarfında konferansın Yunan işleri sorumlusu Jules Cambon, ABD Başkanı Wilson, Fransa Başbakanı Clemenceau ve İngiliz Temsilciler Heyeti’nden Nicolson ile görüşme fırsatı yakalayan Hrisantos bu görüşmelerden beklediği neticeyi alamamıştır. Abdullah Saydam, “Kurtuluş Savaşı’nda Trabzon’a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VI/17 (1990), s.428.

²⁰ Nuri Yazıcı, *Millî Mücadelede (Canik Sancağı’nda) Pontosçu Faaliyetler (1918-1922)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989, s.27.

²¹ *FO*, 608/82/13, Kn. 10317, Dn. 342/8/1, 9 Mayıs 1919, s.556.

²² İngiliz, Amerikan ve Fransız delegeler konferans öncesinde ve esnasında çeşitli vesilelerle Giresun-Mersin hattının doğusunda kalan toprakların Ermenistan’a verilmesi konusunda hemfikirlerdi. İngiltere tarafından 7 Şubat 1919 tarihinde hazırlanan bir memorandumda bu hattın doğusu zaten Ermenistan için düşünülmüştü. Yerasimos, *Millîyetler ve Sınırlar*, s.381, 382; Bilgiç, “A Failed Project”, s.552; Bige Sükan Yavuz, “Kurtuluş Savaşı Sırasında Kurulması Düşünülen Rum-Ermeni Konfederasyonu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19/55 (2003), s.20.

²³ Seçil Karal Akgün, “Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Ermenilerinin Büyük Batı Devletleriyle Karmaşık İlişkileri”, *Ermeni Araştırmaları*, 33-34 (2009), s.70; Stanford Shaw, *From Empire to Republic*, II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s.369.

Pontus Devleti kurulması zor görünüyordu. Üstelik bu konuda ısrarcı olmanın diğer Yunan taleplerini zayıflatacağı düşüncesinde olan Venizelos, Trabzon Vilayeti'nin Ermeni devletine bağlanabileceği ve bölgede yaşayan Rumların kurulacak bir Ermeni devletinin içinde yer almalarının daha uygun olacağı görüşündeydi.²⁴

Konferansta Pontusçuların talepleri konusunda Hrisantos kadar istekli olmayan Venizelos'un bu tavrı Marsilya'daki Pontus teşkilatı tarafından da eleştirilmiştir. Pontusçu teşkilatlar tarafından 15 Mayıs 1919 tarihinde konferansa gönderilen muhtıradan Venizelos'un kendi adlarına konuşma hakkı olmadığı ve Trabzon'un "Büyük Ermenistan"a bırakılmasına karşı oldukları ifadeleri yer almıştır.²⁵ Pontusçuların tepkisi bununla sınırlı değildi. Marsilya ve Paris'te bulunan Pontus teşkilatları adına kaleme alınan yazıda Yunan Hükûmeti'nin ve Ermenilerin Pontus iddialarına soğuk bakmasından duyulan hayal kırıklığı dile getirilmiştir.²⁶ Yine Marsilya'da Pontus teşkilatı tarafından 17 Mart 1919 tarihinde İngiliz Başvekil Lloyd George'a gönderilen telgrafta "Pontus topraklarının müstakbel Ermenistan Devleti'ne dâhil edilmesi gerektiği"ne dair basında yer alan görüşler protesto edilmiştir. Telgrafta ayrıca protestolarının Paris'teki konferansta gündeme getirilmesi hususunda Lloyd George'dan özel ilgi talep edilmiştir.²⁷ Benzer bir talep de İsviçre'de yaşayan Rumlardan gelmişti. Onlar da yazdıkları telgrafta "Pontus bölgesi"nin Ermenilere bırakılmasına karşı olduklarını ve konferansın buna izin vermemesi gerektiğini ifade ederek bu konuda yine Lloyd George'dan destek talebinde bulunmuşlardır.²⁸ Lloyd George 29 Mart 1919 tarihinde konu hakkında bir başka telgraf daha almıştı. Bu defa telgrafın altında Zürih'te yaşayan Rumlar adına Jean Deirmendjoglou imzası yer almaktaydı. Telgrafta "Trabzon Vilayeti'nin Yunanistan ile birleşmesi, bu mümkün olmazsa burada bağımsız bir Pontus Devleti kurulması" talep edilmekteydi.²⁹ "Pontus"ta yaşayan Rumlar tarafından Lloyd George'a gönderilen 3 Nisan 1919 tarihli bir dilekçede ise "*bölgelerinde yabancı bir ülkenin boyunduruğunu istemediklerini ancak Yunanistan'ın mandasına rıza gösterecekleri*" ifadelerine yer verilmiştir.³⁰

Venizelos'un Doğu Karadeniz bölgesine dair talepler konusunda Ermenilerin görüşlerini desteklemesi kendi açısından tutarlıydı. Zira Yunanistan anakarasından ve Batı Anadolu'dan uzak olan bu bölgenin bir savaş durumunda savunulması zordu. Öte yandan Paris'teki konferansta Ermeniler ile Rumların kavga görüntüsü vermesi her iki taraf için de olumsuz sonuçlar doğurabilir, Ermenileri ve Rumları destekleyenler de kendi aralarında fikir ayrılıkları yaşayabilirlerdi. Zeki bir politikacı olan Venizelos bu riskleri göz önünde bulundurarak bu konuda hararetli Pontusçular kadar ısrarcı olmamıştır.

²⁴ Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, İstanbul: Meydan Neşriyat, s.32; Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı, 1919-1923*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2009, s.130.

²⁵ *National Archives and Records Administration*, 867.00/184.

²⁶ *The Manchester Guardian*, 3 Mart 1919, s.7.

²⁷ FO, 608/82/13, Kn. 5075, Dn. 342/8/1, 24 Mart 1919, s.527, 528.

²⁸ FO, 608/82/13, Kn. 5072, Dn. 342/8/1, 29 Mayıs 1919, s.525.

²⁹ FO, 608/89/1, Kn. 5647, Dn. 357/1/1, 30 Mart 1919, s.4, 5.

³⁰ FO, 608/82/13, Kn. 6239, Dn. 342/8/1, 3 Nisan 1919, s.534.

Venizelos Ermeni taleplerini desteklerken muhtemelen Türkleri gelecekte doğuda frenleyebilecek güçlü bir Ermenistan'ın Batı Anadolu topraklarını ele geçirmiş bir Yunanistan için gerekli olacağını da düşünüyordu. Bu nedenle konferansta Anadolu'nun merkezinde bir Ermenistan devleti kurulması gerektiğini, Trabzon Vilayeti ile Kilikya bölgesinde binlerce Rum yaşamasına rağmen bunların bu devlete rıza göstereceğini belirtmiştir.³¹

4. Ermeni ve Rum Taleplerini Desteklemek İçin Kullanılan Nüfus Verileri

Osmanlı Devleti modern anlamda nüfus sayım geleneği zayıf bir devletti. Bu durum Osmanlı nüfus yapısına dair yapılan çalışmalarda birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle ilmi açıdan herhangi bir geçerliliği olmayan nüfus istatistikleri üzerinden istismar edilen bu durum kimi çalışmalarda tezvirat boyutuna vardırılmaktadır. Bu tür kaynağı belli olmayan, içerdikleri verilerin ekserisi gerçeklikten öte; çarpıtılmış ve değiştirilmiş bilgilere dayalı istatistikler etnik ve dini unsurların çeşitli iddialarını destekleme noktasında kullanılabilir.³²

Konuyu daha somut olarak ortaya koymak için oldukça fazla örnek verilebilir. Ancak çalışmanın odağından ayrılmamak adına çalışmanın da kapsamına da giren bir örnek vermek yerinde olacaktır. Özellikle Yunan iddialarını savunan kimi çalışmalarda XX. yüzyılın başlarında Osmanlı topraklarındaki Yunan konsolosluk yetkilileri, Yunanistan devleti ile yakın ilişkiler içinde olan Fener Rum Patrikhanesi ve metropolitlikler tarafından yapıldığı ifade edilen birtakım nüfus istatistikleri kullanılmaktadır. "Patrikhane istatistikleri" olarak isimlendirilen bu istatistiklerdeki verilerin teyidi noktasında ikna edici bir veri/bilgi bulunmamaktadır. Venizelos tarafından Paris Barış Konferansı'na sunulan muhtıradaki da kullanılan bu istatistikler zaten Yunan Hükûmeti'nin talepleri doğrultusunda hazırlanmıştır.³³ Yunanistan Dışişleri Bakanı Dimitrios Kallergis Anadolu ve Trakya'daki Yunan konsolosluk yetkililerine verdiği talimatla Osmanlı tebaası olan tüm Rumların sayılarının belirlenmesini istemişti. Kallergis'in halefi Ioannis Gryparis de Osmanlı sınırlarında görev yapan konsolosluk yetkililerine gönderdiği telgrafta nüfus sayımı işinin Yunanistan'ın millî politikaları açısından önemini vurgulamıştı.³⁴ Konuyu özetlemek gerekirse; Yunanistan

³¹ Herbert Adams Gibbons, *The New Map of Asia (1900-1919)*, New York: The Century Co., 1919, s.248, 249, 254. İngiliz Dışişleri görevlisi Arnold Joseph Toynbee de "Venizelos Pontus Rumlarının Ermenilere katılması konusunda oldukça haklı. Ermeniler Trabzon vilayetindeki diğer Hıristiyan gruplardan yedi kat daha fazla (Ermeni iddialarına göre), Rumlar toplam nüfusun yalnızca üçte biri kadarlar. Türkler nüfusun yaklaşık %60'ını oluşturuyorlar. Rum ve Ermeniler için en mantıklı yol birlikte hareket etmek ve farklı unsurlar arasında denge kuracak bir devletin mandası altında Büyük Ermenistan'da birleşmek olacaktır" diyerek Venizelos'un fikirlerine destek çıkmıştır. FO, 608/89/1, Kn. 5647, Dn. 357/1/1, 30 Mart 1919, s.3.

³² Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, çev., Bahar Tırnakçı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s.41.

³³ *Greece Before the Peace Congress of 1919; A Memorandum Dealing with the Rights of Greece*, New York: Oxford University Press, 1919, s.35, 36.

³⁴ Alexis Alexandris, "The Greek Census of Anatolia and Thrace (1910-1912): A Contribution to Ottoman Historical Demography", *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism: Politics, Economy, and Society in the Nineteenth Century*, ed., Dimitri Gondicas, Charles Issawi, Princeton: The Darwin Press, 1999, s.52.

Hükûmeti'nin talep ve direktifleri konusunda Yunan diplomatik unsurlarıyla Yunanistan Hükûmeti etkisinde bulunan Fener Rum Patrikhanesi tarafından hazırlanan istatistikler Paris Barış Konferansı'nda yine Yunan tezlerini desteklemek için kullanılmıştır.³⁵ Dolayısıyla bu durumu sağlıklı bir süreç olmadığı ortadadır.

Ermeni ve Yunan heyetleri konferansta iddialarının "haklılığını" ortaya koymak ve bu yolla taleplerine destek sağlamak için çok sayıda istatistiki bilgi/veri kullanmışlardır. Ancak bunların çoğu kaynağı belirsiz ya da yukarıda da belirtildiği üzere belli bir amaca dönük olarak tabir yerindeyse ısmarlama usulle elde edilmişti. Buna karşın konferansta savaşın kaybedeni olarak Osmanlı Devleti'nin elindeki veri/bilgiler ise dikkate alınmamıştır. Konferans, katliamlar ve göçler nedeniyle nüfus durumunda değişiklikler olabileceği ilkesini öne sürerek Osmanlı tarafının 1914 nüfus sayımına dayanan resmi nüfus verilerinin dikkate alınamayacağına karar vermişti. Bu da Ermeni ve Yunan taraflarının Anadolu'nun demografik yapısına dair ileri sürdükleri verilerin referans alınmasını masadaki tek seçenek olarak bırakmıştır.³⁶

Paris Barış Konferansı'nda karar verici konumda bulunan devletleri Doğu Karadeniz bölgesinde tasarlanan Pontus Devletinin kurulmasına ikna edebilmek adına bu bölgede yeterli miktarda Rum nüfus potansiyeli bulunduğunu ortaya koymak gerekiyordu. Bu durumun bilincinde olan Pontusçu çevreler tasarılarıyla ilgili ileri sürdükleri iddialara zemin oluşturmak için mesnetten yoksun birtakım veriler üretme yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda hazırlanan raporlarda bölgede yaşayan Rum nüfusunun yüksek, Türk nüfusunun düşük gösterildiği istatistiki çalışmalar kullanılmıştır. Bu yoldaki iddialar, başta Rumlar olmak üzere bölgedeki diğer etnik unsurların Türklerin katliam ve sürgün siyasetine maruz kaldıkları yönündeki propaganda söylemlerle daha da ileri taşınmak istenmiştir.

5. Konferanstaki İddia ve Taleplere Karşı Tepkiler

Paris Barış Konferansı'nda ileri sürülen iddia ve talepler karşısında doğrudan görüş beyan etme hakkından yoksun olan Osmanlı Devleti'nde bu iddia ve taleplere yönelik görüşler farklı kanallardan duyurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı diplomatı Galip Kemalî Bey Fransız makamlarına Yunan başvekil Venizelos'un Paris'teki konferansta ileri sürdüğü demografik iddialarını reddeden bir muhtıra ve protesto mektubu göndermiştir. Muhtırada Yunan tarafının "Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını haklı göstermek" amacıyla bu tür iddialarda bulunduğu, "Türklerin Hıristiyanlara karşı kin beslediği ve zalimane davrandığı yönündeki ithamların doğru olmadığı" çeşitli örneklerle açıklanmıştı. Türklerin Adana, Trabzon, Erzurum ve Van vilayetlerine ilişkin ileri sürdüğü nüfus verilerinin de yer aldığı buralara ilişkin Ermeni ve Rumların öne sürdüğü iddiaların doğru olmadığı belirtilmiştir. Muhtırada esasında

³⁵ Venizelos Paris Barış Konferansı'nda doğruluğundan emin olduğunu ileri sürdüğü bu istatistiklere dayanarak Anadolu'da 1.7 milyon Rum yaşadığı iddiasını dillendirmiştir. Kitsikis, *Yunan Propagandası*, s.31.

³⁶ *A History of the Peace Conference of Paris*, 6, ed., H.W.V. Temperley, London: Henry Frowde and Hodder & Stoughton, 1924, s.39.

Ermeni ve Rumların demografik iddialarının aksine örneğin Trabzon Vilayeti nüfusunun %83'ünün Müslüman, %14'ünün Rum ve %3'ünün de Ermenilerden oluştuğu, Adana, Erzurum ve Van vilayetlerinin nüfus oranlarının da bundan farklı olmadığı rakamlarla ortaya konulmuştur.³⁷

Mondros Mütarekesi'nden sonra ortaya çıkan idari boşluğu kapatmak ve işgal girişimlerine karşı koymak amacıyla Anadolu'nun birçok bölgesinde yerel düzeyde teşkilatlar oluşturulmuştu. Bunlar buldukları bölgeler hakkında ileri sürülen iddia, talep ve fiili saldırılara karşı ayrı ayrı direniş hareketleri örgütlemişlerdir. Bu örgütler Paris Barış Konferansı'nda bölgeleri hakkında yapılan iddia ve taleplere karşı da hak arayışı içinde olmuşlardır. Bu çalışmanın kapsamı bağlamında bir örnekle bu konuyu açmak açıklayıcı olacaktır. Paris'teki konferansta Lazistan bölgesinin Ermenilere verileceğine dair gazetelerde birtakım haberler çıkması üzerine bu bölgenin ileri gelenleri Trabzon'daki Fransız temsilciliğine bir dilekçe vererek bu duruma itiraz etmişlerdir. Yaşadıkları bölgenin Ermenistan'a bırakıldığına ilişkin konferansta birtakım kararlar alındığına dair haberler yapılması üzerine kaleme alındığı belirtilen dilekçede şu ifadeler yer verilmiştir:

Tarihin çok eski zamanlarından beri, Lazistan'ın sahibi bizdik. Ne Ermenilerin ne de diğer milletlerin bu bölge üzerinde tarihi hakları yoktur. ...Lazistan'a ilişkin Ermeni iddiaları mantıksızdır. ...Tarihî gerçeklere bağlı olarak bu toprakların asıl sahipleri bizleriz. Bu da ezeli ve ebedi haklarımızı Ermenilere bırakmamızın neden mümkün olmadığını göstermektedir.

Ulusal haklarımızı savunmak için Anavatanımızı koruma yolunda verdiğimiz kararın gereği olarak akacak masum kanların sorumluluğu konferansa aittir. Mevcut durumda takip ettiğimiz yol, milletlerin hürriyetleri adına harp etme fikrini büyük oranda etkileyecektir.

Harekete geçmek için verilecek kararları bekliyoruz. ...Biz merhamet dilemiyoruz, çıkarlarımızın hiçe sayılmasına izin vermeyeceğiz. Gazetelerde yer alan yalan haberler konferansta ele alınacak konular listesine dâhil edilirse, ulusal ve tarihî haklarımıza saldırılmasına ve İslam dünyasına sadakatle bağlılığımıza mani olmayacağına bildirerek Babîâli'den adalet isteyeceğiz.³⁸

Bölgede yaşayan unsurların oldukça kararlı ve net ifadeler içeren bu ifadeleri esasında Karadeniz bölgesi hakkında ortaya atılan iddia ve taleplerin gerçekte bir değeri olmadığını göstermektedir. Aynı şekilde bölgeye dair geliştirilen tasarımlara karşı bölge halkının bilinçli ve kararlı bir tutum içinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bölgenin asli unsurlarının sergiledikleri bu duruş konferans sürecinde bölge hakkında alınacak haksız kararların sahada uygulanmasının kolay olmayacağına da açık beyanı niteliğinde olmuştur.

³⁷ Galip Kemalî Söylemezoğlu, *Yok Edilmek İstenen Millet*, İstanbul: Cumhuriyet, 2001, s.43-46.

³⁸ *AMAE, CADN, Archives des Postes Diplomatiques, Trébizonde, No: 77*, "İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiserliği Siyasî Danışmanı Mr. Touques Duparc'tan Trabzon'daki Fransız Yüksek Komiserliği Temsilcisi Mr. Lepissier'e", İstanbul, 15 Temmuz 1919.

6. Sonuç

Tarihin görmüş olduğu en büyük savaşlardan biri olan Birinci Dünya Savaşı, aralarında Osmanlı Devleti'nin de olduğu birçok devlet için tam bir çöküşü ifade eder. Devletin oldukça yoğun bir gündem içinde geçirdiği son asrı bu savaşla nihayet bulmuş ve 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile devlet fiilen ortadan kalkmıştır. Savaş'ın sahada sona ermesinden sonra yapılacak olan barış antlaşmalarını görüşmek üzere Paris'te bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

18 Ocak 1919 tarihinde o güne kadar emsali görülmemiş büyüklükte bir diplomasi masası kurulmuştu. Masanın önemli gündem başlıkları arasında Osmanlı Devleti'nin akıbetinin ne olacağı konusu da vardı. Osmanlı Devleti hakkında yapılan görüşmeler sadece konferansa katılan devletlerle sınırlı kalmamış, Osmanlı sınırları içinde yaşayan birçok unsur da konferansta kendi iddia ve taleplerini gündeme getirme gayretinde olmuşlardı. Ermeniler ve Rumlar da bu bağlamda dağılacak devletten mümkün olan en büyük payı alabilmek adına konferansa muhtıralar sunmuşlar ve görüşlerini kabul ettirebilmek adına konferansın önde gelen devletlerinin temsilcilerini etkileme çabasına girmişlerdi. Bölgenin tarihsel demografik yapısına ilişkin konferansa sunulan mesnetsiz istatistikler, Türklerin bölgede yaşayan gayrimüslim unsurlara karşı katliam ve zorunlu sürgün uyguladığına dair iddialar üzerinden taleplerini haklı göstermeye çalışmışlardı.

Öteden beri Anadolu'da büyük bir Ermenistan devleti kurma fikrinde olan Ermenilerle Doğu Karadeniz bölgesinde Pontus Devleti tasarıları hazırlayan Pontusçu Rumlar açısından projelerini hayata geçirmeleri için bu Paris'te toplanan konferans önemli fırsat olarak görülmüştür. Ancak Ermeni ve Rumların talepleri Doğu Karadeniz bölgesinde çakışmıştır. Bu durum başta ABD ve İngiltere olmak üzere konferansa yön veren büyük güçlerin desteğini arkasına alan Ermenilere karşın Pontusçu çevreler için bir çıkmaz doğurmuştur. Yunan heyetinden umdukları desteği bulamayan Pontusçular için süreç tam anlamıyla bir hayal kırıklığına evrilmiştir.

Kaynaklar / References

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Les Archives du Ministère des Affaires Étrangères

National Archives and Records Administration

The National Archives

Resmî Yayınlar ve Gazeteler

The Manchester Guardian

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States; The Paris Peace Conference 1919. IV, Washington: Government Printing Office, 1943.

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States; The Paris Peace Conference 1919. III, Washington: Government Printing Office, 1943.

Telif Eserler

A History of the Peace Conference of Paris. 6, Ed. H.W.V. Temperley. London: Henry Frowde and Hodder & Stoughton, 1924.

Akgün, Seçil Karal. "Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Ermenilerinin Büyük Batı Devletleriyle Karmaşık İlişkileri". *Ermeni Araştırmaları*. 33-34 (2009): 61-74.

Alexandris, Alexis. "*The Greek Census of Anatolia and Thrace (1910-1912): A Contribution to Ottoman Historical Demography*". *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism: Politics, Economy, and Society in the Nineteenth Century*. Ed., Dimitri Gondicas, Charles Issawi. Princeton: The Darwin Press, 1999.

Bilgiç, Bestami S. "A Failed Project: The Ponto-Armenian Federation, 1919-1920". *Belleten*. LXXV/273 (2011): 545-570.

Budak, Mustafa. "Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı'na Davet Edilmesi ve Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar". *Tarih Dergisi*. 71 (2020): 445-472.

Dilek, Mehmet Sait. "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu". *Karadeniz Araştırmaları*. 36 (2013): 31-42.

Erdem, Nilüfer. *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı, 1919-1923*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2009.

Gibbons, Herbert Adams. *The New Map of Asia (1900-1919)*. New York: The Century Co., 1919.

Gökay, Bülent. "Turkish Settlement and the Caucasus, 1919-1920". *Middle Eastern Studies*. 32/2 (1996): 45-76.

Greece Before the Peace Congress of 1919; A Memorandum Dealing with the Rights of Greece. New York: Oxford University Press, 1919.

Hovannisian, Richard G. "The Allies and Armenia, 1915-18". *Journal of Contemporary History*. 3/1 (1968): 145-168.

- Hovannisian, Richard G. *Armenia on the Road to Independence 1918*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1969.
- Kaçaznuni, Ovanes. *Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.
- Karpat, Kemal H. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*. Çev., Bahar Tırnakçı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Karpozilos, Apostolos. "The Greeks in Russia", The Greek Diaspora in the Twentieth Century. Ed., Richard Clogg. London: Macmillan Press, 1999.
- Kazemzadeh, Firuz. *The Struggle For Transcaucasus (1917-1921)*. New York: Philosophical Library, 1951.
- Kitsikis, Dimitri. *Yunan Propagandası*. İstanbul: Meydan Neşriyat, 1963.
- Köse, İsmail. "Paris Barış Konferansı Tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk Algısı". *History Studies, Şerafettin Turan Özel Sayısı*. 6/3 (2014): 217-238.
- MacMillan, Margaret. *Paris 1919 -1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*. Çev., Belkıs Dişbudak. Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2001.
- Öksüz, Hikmet ve Hayati Aktaş. "Pontus Meselesi'nin Tarihsel Arka Planı ve İngiliz-Amerikan Belgelerine Yansımaları", Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu. Ed., Veysel Usta. Trabzon: Serander Yayınları, 2007.
- Sarınay, Yusuf. "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Pontus Politikası", Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999: 1-77.
- Saydam, Abdullah. "Kurtuluş Savaşı'nda Trabzon'a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. VI/17 (1990): 421-424.
- Shaw, Stanford. *From Empire to Republic*. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Söylemezoğlu, Galip Kemalî. *Yok Edilmek İstenen Millet*. İstanbul: Cumhuriyet, 2001.
- Yavuz, Bige Sükan. "Kurtuluş Savaşı Sırasında Kurulması Düşünülen Rum-Ermeni Konfederasyonu". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 19/55 (2003): 17-40.
- Yazıcı, Nuri. *Millî Mücadelede (Canik Sancağı'nda) Pontosçu Faaliyetler (1918-1922)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989.
- Yerasimos, Stefanos. *Millîyetler ve Sınırlar; Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*. Çev., Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları, 5. bs., 2002.
- Zengin, Ersoy. "Paris Barış (Paylaşım) Konferansında Ermeni ve Kürt Taleplerine Karşı Vilâyet-ı Şarkiye'den Protestolar". *Türk Dünyası Araştırmaları*. 123/243 (2019): 369-390.

Yazar Hakkında / About Author

**Dr. Öğr. Üyesi Yüksel KÜÇÜKER | Karadeniz Teknik Üniversitesi |
ykucuker[at]ktu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-0243-2961**

1981 yılında Erzincan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2000 yılında kayıt olduğu Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü 2004'te bölüm birinciliğiyle bitirdi. Takip eden eğitim-öğretim döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına kaydoldu. 2005'te aynı enstitüde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. 2008 Temmuz'unda yüksek lisans eğitimini tamamladı ve doktora çalışmalarına yöneldi. Yükseköğretim Kurulu'nun sağladığı Doktora Araştırma Bursu ile 2010 yılında Birmingham Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak görev yaptı. Burada bulunduğu süre zarfında tez konusu ile ilgili çalışmalarda bulundu. 2011 yılında ülkesine dönerek doktora teziyle ilgili çalışmalarına devam eden Küçüker, 2015 yılında tezini tamamladı ve bu yıl içinde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü'ne Dr. Öğr. Üyesi olarak atandı. Enstitüde iki dönem anabilim dalı başkanlığı yapan Küçüker, hala enstitüsü müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. İyi derecede İngilizce bilen Küçüker, enstitü tarafından organize edilen bilimsel etkinliklerde görev almakta, enstitü bünyesinde çıkarılan Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi'nde ve akademik kitaplarda editörlük yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında çok sayıda kitap ve makale çalışmaları bulunan Küçüker evli ve üç çocuk babasıdır.

**Assist. Prof. Dr. Yüksel KÜÇÜKER | Karadeniz Teknik University |
ykucuker[at]ktu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-0243-2961**

He was born in Erzincan in 1981. He completed his primary and secondary education here. He enrolled in Karadeniz Technical University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History in 2000, graduating from the department with the first place in 2004. In the following academic year, he enrolled in the master's program at Karadeniz Technical University, Institute of Social Sciences, Department of History. He started working as a Research Assistant at the same institute in 2005. He completed his master's degree in July 2008 and started to doctoral studies. He worked as a guest researcher at the University of Birmingham in 2010 with the Doctoral Research Scholarship provided by the Council of Higher Education. During his time here, he worked on his thesis topic. Küçüker, returning to his country in 2011 and continued his studies on his doctoral thesis, completed his thesis in 2015 and this year he was appointed to Karadeniz Technical University, Institute of Black Sea Studies as Assistant Professor. Küçüker, serving as head of the department at the institute for two terms, still serves as the deputy director of the institute. Küçüker, speaking fluent English, taking part in scientific events organized by the institute and also works as editor in academic books and the Journal of Institute of Black Sea Studies. Küçüker, published many books and articles in the field of the History of the Republic of Turkey, is married and has three children.

